

הגלריה בבית האדריכל מציגה:

שליחות - אדריכלות, תכנון ופיתוח מישראל לאפריקה

פתיחה: יום ה' 07.04.16 שעה 20:00
ערב עיין: יום ה' 17.05.16 שעה 20:00
נעילה: 19.05.16

אוצרים: חיים יעקובי, איילה לוין, צבי אלחייני, ערן טמיר טאויל

הדיון בתולדותיה של האדריכלות הישראלית נטה לעסוק ביחסי הגומלין שלה עם המטרופוליני של המערב. אלחנני (1998) הצביע על השפעות ישירות של תקדימים מערביים על האדריכלות בישראל, ותר אחר האופנים שבהם האדריכלות הישראלית מתעלה על ההשפעות הזרות ומחפשת את המקומי. לעומתו אפרת (2003) העלה על נס את מחויבותם של האדריכלים הישראלים לשיח האדריכלי הבינלאומי ואת בקיאותם.

אך האדריכלות הישראלית לא עסקה רק ביבוא וביישום של ידע אדריכלי מן החוץ. משנות השישים עסקו אדריכלים ישראלים, ועודם עוסקים, לא רק בייצוא של ידע ומומחיות למדינות מתפתחות אלא גם בייצוא של גישה וטעם. זירה מובהקת של פעילות זו הייתה יבשת אפריקה, שבשנות השישים והשבעים התלכד בה הייצוא האדריכלי עם פרויקט לאומי נרחב יותר – סיוע למדינות אפריקה שזה עתה השתחררו מעול הקולוניאליזם, שיתוף פעולה עמן ומעורבות בהן. לפרויקט זה היו היבטים מדיניים, פוליטיים, כלכליים וצבאיים, והאדריכלות הייתה רק אחד מהם. אך בעוד שהבריתות הפוליטיות והכלכליות נסדקו ונשכחו, המבנים שתכננו אדריכלים ישראלים נותרו עדות אילמת לתקופה זו.

הפניית המבט אל הייצוא האדריכלי הישראלי לאפריקה מעלה שאלות רבות ומעניינות: האם יש מאפיינים ישראליים בעבודתם של אדריכלים ישראלים בחוץ לארץ? האם התאימו את עבודתם להקשרים המשתנים ממדינה למדינה באפריקה ואם כן, כיצד? במה השפיעה התרבות שפגשו באפריקה על העשייה האדריכלית שלהם בארץ? מהן השפעות ההקשרים המדיניים והדיפלומטיים של עבודתם שם על תוצריה?

התערוכה והקטלוג מבקשים לפתוח את הדיון בסוגיות אלו בהצגה של מבחר עבודות של אדריכלים ומתכננים ישראלים באפריקה, בהקשר של התקופה שבה נעשו ועל רקע מגמות תרבותיות בישראל.

האדריכלים הישראלים שפעלו באפריקה לא היו מקשה אחת. חלקם, כמו אריה שרון ורם כרמי, היו אדריכלים חשובים בישראל. העבודה באפריקה הייתה עוד נדבך בפעילותם הענפה, והם קיבלו אותה בזכות היכרותם עם חברות קבלניות ישראליות. אחרים ייסדו את הקריירה הישראלית שלהם באפריקה בעבודה עבור יזמים ישראלים, למשל טומי לייטרסדורף, או עבור גורמים

עמותת אדריכלים מאוחדים בישראל

רחוב המגדלור 15, יפו ת.ד. 8201 מיקוד 61082 טלפון 03-5188234 פקס 03-5188235

דוא"ל u-architects@barak.net.il אתר <http://www.isra-arch.org.il>

מקומיים ובשיתוף פעולה עם אדריכלים אפריקאים, כמו במתכונת הייחודית של זלמן ענב. אחרים פעלו בגופים ישראלים ממסדיים או ממסדיים למחצה כגון ה-IPD או סולל בונה / אמ"י, והמשיכו את המתווה שהיה מקובל בישראל באותה עת: תכנון על ידי גופי ממשלה. גם סוגי הפרויקטים שבהם עסקו המתכננים הישראלים והפיזור הגיאוגרפי שלהם היו מגוונים. מתכננים ישראלים פעלו במדינות רבות באפריקה שמדרום לסהרה, ותכננו כמעט הכול: מבני ממשל נכבדים בעלי חשיבות סמלית משמעותית למדינות שזה עתה השתחררו משלטון קולוניאלי, כמו בניין הפרלמנט בסיירה לאון (כרמי) ומשרד החוץ באתיופיה (ענב וטדרוס); מבני חינוך שהניחו את התשתית למודרניזציה בארצות אפריקה וסמלו אותה, כמו אוניברסיטת איפה בניגריה (שרון) ומבני חינוך באתיופיה (ענב וטדרוס). מלבד מבנים בעלי חשיבות לאומית וסמלית תכננו מתכננים ישראלים גם פרויקטים בתחום התיירות והבנייה למגורים. תחום התיירות היה מעין גשר בין התרבות המערבית לתרבות המקומית. המלונות שתכננו טומי לייטרסדורף וספי גולדנברג הם דוגמאות לתכנון בתחום זה, ודוגמה בולטת היא מלון איבואר באבידג'אן שבחוף השנהב בתכנונו של היינץ פנחל. בתחום הבנייה למגורים רוב התכניות היו מיועדות לשכבות המבוססות באוכלוסייה המקומית, למשל הפרויקטים של נדלר-ביקסון-גיל בגאנה ושל ישר ואיתן באבידג'אן. אך היו גם יוזמות אחרות, להלכה – דוגמת חזונותיו האוטופיים של יונה פרידמן לפתרונות דיר להמונים, וגם למעשה – בתכניות קונקרטיות שמומשו בפיתוח אזורי וחקלאי ונועדו לשפר את חייהם של תושבי המדינות החדשות.

הניסיון לדבר על סגנון ישראלי בבנייה באפריקה מחייב השוואה רוחבית של עבודתם של אדריכלים ישראלים לעבודתם של אדריכלים מערביים ומקומיים באותה עת, והיא חורגת מתערוכה זו. עם זה נציין שבחלק מן העבודות של אדריכלים הישראלים באפריקה ניכר ניסיון להתאים את הביטוי האדריכלי לכמה היבטים של המרחב שבו פעלו, למשל בהתמודדות עם האקלים – אם בחתכים של מבני הפקולטה של שרון באיפה אם במסנני השמש במבני המגורים של ענב וטדרוס באדיס אבבה. במקומות אחרים עשו האדריכלים שימוש מפורש יותר במסורות מקומיות. בולט במיוחד העיטור של מבנה אולם אודודווה (Oduduwa Hall) של אריה שרון והרוולד רובין בניגריה, אך גם הניסיונות של פנחל למצוא ביטוי מקומי בעשרות הסקיצות ששרטט עבור מבנה הקונגרסים במלון איבואר שבחוף השנהב מבטאות אותה חתירה למקומיות. ניסיון אחר ליצור דו-שיח עם סמלים מקומיים הוא הכוכב המחומש – סמל אתיופיה – של האדריכל זלמן ענב (עם טדרוס) בחזית מבנה משרד החוץ באדיס אבבה, ובמרומז הוא ניכר גם במקומות אחרים: באדיס אבבה מבנה המשושים המאפיין את מבנה המרחצאות של ענב וטדרוס מזכיר צורה של כפר אפריקאי, ובסיירה לאון חומרי הציפוי של חזיתות מבנה הפרלמנט מתקשרים למקום. אך ליד פרויקטים אלו היו פרויקטים שתוכננו ונבנו באידיום מערבי למהדרין, רבים בסגנון שדמה לאדריכלות אירופית או אמריקאית בת התקופה הרבה יותר משדמה לפרויקטים בישראל.

עמותת אדריכלים מאוחדים בישראל

רחוב המגדלור 15, יפו ת.ד. 8201 מיקוד 61082 טלפון 03-5188234 פקס 03-5188235

דוא"ל u-architects@barak.net.il אתר <http://www.isra-arch.org.il>

חלק מן הפרויקטים של אדריכלים ישראלים באפריקה דמו לפרויקטים של בני לאומים אחרים לא רק בשפתם האדריכלית אלא גם בממדיהם. מרבית הפרויקטים של האדריכלים הישראלים באפריקה שנבנו היו פרויקטים רחבי היקף בהרבה מן הפרויקטים שתכננו בישראל בעת ההיא. דוגמאות בולטות הן המבנה המונומנטלי של עיריית לאגוס, פרויקט מלון איבואר באבידג'אן והקמפוס באיפה, ששרון תכנן את כולו. בתחום התכנון בולטת תכנית האב לסיירה לאון, שלמעשה הייתה תכנית-אב למדינה. הפעילות באפריקה פתחה לפני אדריכלים ישראלים אפשרויות ומרחבים שלא היו כמותם בישראל. במובן מסוים פעילותם של האדריכלים הישראלים באפריקה הייתה בדרגת ידע וניסיון גבוהה משהביאו עמם מהארץ (או מהשכלתם המערבית) ולחלקם דווקא הפעילות באפריקה – לכאורה ענייה ונחשלת מישראל – בנתה את מעמדם המקצועי בשובם לישראל אחרי ששערי אפריקה נסגרו בפני מדינת ישראל ואנשי המקצוע שלה. בתקופה שבה אדריכלים ישראלים חוזרים לתכנן באפריקה ובמדינות מתפתחות אחרות, בתקופה שבה הידע הגלובלי של האדריכלות נוכח יותר מאי-פעם, אנו מקווים שהתערוכה תפתח דיון מחודש על מקומה הגלובלי של האדריכלות הישראלית.

הגלריה בבית האדריכל, המגדלור 15, יפו.

שעות פתיחה: א', ג', ד', ה' 10:00-17:00, ב' 10:00-19:00.

טל' לתיאומים: 03-5188234.

התערוכה בחסות: משרד התרבות והספורט, עיריית תל אביב יפו, עמותת אדריכלים מאוחדים בישראל, מרכז אפריקה על שם תמר גולן באוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ארכיון אדריכלות ישראלית.

